

**MUAYYAN HUQUQDAN MAHRUM QILISH VA HARBIY YOKI
MAXSUS UNVONDAN MAHRUM QILISH JAZOSINI IJRO ETISHDAGI
AMALIY MUAMMOLAR**

Dauletbayeva Nodira Baxadir qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti "Jinoyat qonunchiligini qo'llash nazariyasi va amaliyoti" mutaxassisligi magistri

E-mail: dauletbaevanodira@gmail.com

Annotatsiya: mazkur tezis O'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligi jazo tizimidagi mavjud qo'shimcha jazolarni tayinlash va ularni ijro etishdagi amaliy muammolari keltirilgan. Ularning ahamiyati, muayyan huquqdan mahrum qilish va harbiy yoki maxsus unvondan mahrum qilish jazo turlariga qaratilgan.

Kalit so'zlar: jazo tizimi, jazolar, asosiy jazolar, qo'shimcha jazolar, jazo tayinlash, ijro etishdagi muammolari.

Davlatimizning amaldagi jinoyat qonunchiligida jazolar tizimida ikki turdagi qo'shimcha jazolar mavjud bo'lib, ular — muayyan huquqdan mahrum qilish va harbiy yoki maxsus unvondan mahrum qilish jazolardan iborat. Shu bilan birga, aynan qo'shimcha jazo sifatida muayyan huquqdan mahrum qilish jinoyat sodir etilganligini to'xtatish va yangi jinoyatlarning oldini olish maqsadida eng samarali vosita bo'lishi mumkin, ayniqsa, jamoat xavfi kam bo'lgan jinoyatlarda, boshqa jazo turlari qo'llash maqsadga muvofiq bo'lmagan paytlarda qo'llaniladi. Jinoyat kodeksida mavjud bo'lgan qo'shimcha jazolarni tayinlash tartibini yo'ritib qo'ymay ayni paytda jinoyat qonunchiligida qo'shimcha jazolarni tayinlash va ijro etish bilan bog'liq bo'lgan masalalar ham yoritilgan edi.

Amaliyotda sudlar tomonidan muayyan huquqdan mahrum qilish jazosini qo'shimcha jazo sifatida tayinlaydi. Bu holatning sababi shundaki, qonunchilik muayyan huquqdan mahrum qilish jazo turini O'zbekiston Respublikasi Jinoyat

kodeksi Maxsus qism moddalarining sanksiyalarida zaruriy qo'shimcha jazo sifatida belgilaydi -ayniqsa muayyan bir lavozim yoki faoliyat bila bog'liq bo'lgan jinoyatlar uchun, bu o'z navbatida sud amaliyotida keng tarqalgan. Bundan tashqari, bu turdagi jazolarni tayinlash mezonlari va uni qo'llash tartibi Jinoyat kodeksi, O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudining plenum qarorlarida va boshqada qonun normalarida belgilangan bo'lsa-da, amaliyotda ushbu jazo turini ijro etish bilan bog'liq dolzarb muammolar mavjud.

Birinchidan, 1997-yil 25-aprelda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-ijroiya kodeksining VII-bo'lim "Qo'shimcha jazolarni ijro etish tartibi va shartlari" deb nomlangan 27-bobida faqat harbiy yoki maxsus unvondan mahrum qilish qo'shimcha jazosini ijro etish tartibi keltirilgan. Lekin, qo'shimcha jazo sifatida muayyan huquqdan mahrum qilish jazosini ijro etish tartibi va shartlari keltirilmagan. Agar bu jazo asosiy jazolarga qo'shimcha jazo sifatida tayinlanganda masalan: jarima, ozodlikni cheklash, axloq tuzatish, majburiy jamoat ishlari jazolari bilan birglikda tayinlanganda ijro bo'yicha tartib va shartlar belgilanmagan. Faqatgina 2017-yil 27-iyulda Ichki ishlar vaziri tomonidan tasdiqlangan 157-sonli yo'riqnomaga ilova qilingan hujjatning 1-bob, 3-bandida "Agar muayyan huquqdan mahrum etish jazosi ozodlikdan mahrum qilish jazosi bilan birga tayinlangan bo'lsa, u holda ushbu jazoning ijrosi asosiy jazoni ijro etuvchi organ tomonidan amalga oshiriladi", — deb belgilangan.

Ikkinchidan, O'zbekiston Respublikasining hech bir qonunchiligida mahkumga nisbatan muayyan huquqdan mahrum qilish jazosi asosiy yoki qo'shimcha jazo sifatida tayinlanishidan qat'i nazar, ijro etishdan bosh tortsa yoki ijro etishni uzrsiz sabablarga ko'ra yoki hech qanday sabablarsiz ijro etishni

kechiktirsa qandaydir huquqiy oqibatlar belgilab qo'yilmagan. O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudining 2006-yil 3-fevraldagi "Jinoyatlar uchun jazo tayinlash amaliyoti to'g'risida"gi Plenum qarorining 41-bandida faqatgina harbiy yoki maxsus unvondan mahrum etish jazosini tayinlashga doir quyidagicha izoh berilgan: "Mazkur jazo faqat Jinoyat kodeksining 52-moddasida ko'rsatilgan holatlarga qo'llanilishi mumkin".

Ammo, bizning fikrimizcha, bu izoh yetarli emas. Oliy sudi Plenumining tushuntirishlari sudlar uchun majburiy ekanligi sababli, harbiy yoki maxsus unvondan mahrum qilish jazosiga doir izohlar boshqa jazolarga oid izohlar kabi to'liq, batafsil shaklda taqdim etilishi lozim edi. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumi tomonidan bu turdagi jazoning tayinlanishi yuzasidan yanada to'liqroq va aniqroq tushuntirishlar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Uchinchidan, Oliy Sud Plenumining **"Sudlar tomonidan jinoyat uchun jazo tayinlash amaliyoti to'g'risida"gi** qarorida jazo tizimidagi barcha asosiy jazo turlarini tayinlashga oid izohlar berilgan bo'lsa-da, muayyan huquqdan mahrum qilish jazosini asosiy jazo sifatida qo'llashga oid hech qanday ko'rsatma yoki tavsiya mavjud emas. Shu sababli, ushbu jazo turi bo'yicha ham boshqa jazolar kabi batafsil, asosli tushuntirishlar ishlab chiqilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. // www.lex.uz.

2. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-ijroiya kodeksi. // <https://lex.uz/uz/docs/>.
3. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2006-yil 3-fevraldagi “Sudlar tomonidan jinoyat uchun jazo tayinlash amaliyoti to‘g‘risida”gi 1-sonli qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi ichki ishlar vazirining 2017-yil 27-iyuldagi 157-son buyrug‘iga ilova. // <https://lex.uz/docs/-3323415>.
5. Ochilov X.R. Jinoyat huquqi (umumiy qism).– Toshkent: “Yuridik adabiyotlar publish”, 2022.– 176 b.
6. Rustambayev M.X. O‘zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi kursi. Tom 2. Jazo haqida ta’limot. Darslik. 2-nashr, to‘ldirilgan va qayta ishlangan. – T.: O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy-texnik instituti, 2018. – 335 b.